

KAREL ČAPEK

ZAHRADNÍKŮV ROK

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Ale hlavní červencová starost je ovšem zalévání a kropení zahrady. Zalévá-li zahradník konve, počítá konve tak jako automobilista kilometry. „Uf,“ prohlašuje s pýchou rekordmana, „dnes jsem vytahal pětáctýřicet konví.“ Kdybyste věděli, jaká je to libost, když chladná voda crčí a šumí zprahlou půdu; když to vpozdvečer jiskří na květech a listech přetížených horlivou prškou; když pak celá zahrádka vydechne vlhce a úlevně, tak jako vydechne žízňivý poutník – „Ahahah,“ praví poutník stíraje si pěnu s vousů, „to byla hromská žízeň. Hospodo, ještě jednu!“ A zahradník běží ještě pro jednu konev na tu červencovou žízeň.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Fejeton o měsíci červenci – tj. prostředek knihy.

Fejetony jsou řazeny podle měsíců v roce. Jsou nazvané Zahradníkův leden, Zahradníkův únor,... a ke každému „měsíčnímu“ fejetonu je přiřazen další, který popisuje nějakou zajímavost týkající se zahradničení. Čapek píše vtipným způsobem o vlastních zkušenostech se zahrádkařením, které bylo jeho koníčkem.

Pokud se rozhodnete mít vlastní zahrádku, doporučuje Čapek přizvat někoho, kdo s tím má zkušenosti. Pomůže vám zasadit různé rostliny, naučí vás zalévat, trhat plevel, kypřit apod. Stejně si ale na mnoho věcí musíte přijít sami.

Ačkoli to tak nevypadá, přípravy začínají již v lednu. Zahradník sleduje počasí a usuzuje, kdy začne s pracemi. Také se bojí, aby mu nic neumrzlo, a je ochotný rostlinám obětovat vlastní kabát. Ani v únoru se toho nedá moc dělat, pouze trénovat nervy. Zahrádkář bedlivě sleduje počasí, raduje se z oblev a těší se na první jarní květiny. V březnu je potřeba zryt půdu, nakoupit semínka a zasadit sazeničky.

Duben už umožňuje mnoho zahradnických prací. Všechno pučí, je potřeba sázet a vyměňovat si odnože s ostatními zahradníky, ačkoli už je není kam dát. Ke všem rostlinám si zahrádkář vytváří osobní pouto. V máji se staví a upravuje skalka. Některé rostliny zahradníka přerostou, jiné ani nevzklíčí. Zahrádkář vyhlídí déšť. V červnu trápí zahradníka plevel a trávy, a tak pleje a seká. Navíc jeho zahrádku ohrožují bouřky.

Červenec náleží kypření a zvelebování zahrádky. Zahrádkář obvykle najde věci, které ztratil při jarním setí. Někdy neteče voda, ale zahrádkář vše zachrání vlastním potem. V srpnu je zahrádka svěřena někomu spolehlivému a zahrádkář odjíždí na dovolenou. Každý den zasílá pokyny, aby po příjezdu zjistil, že náhradník nic nezařídil. V září kvetou krásné chryzantémy a je potřeba nakoupit nové sazenice. Ty zahradník zasadí v říjnu, kdy je třeba zahrádku řádně zazimovat.

Ani listopad není odpočinkový, musí se rýt a hnojit. A i když to vypadá, že v prosinci není co dělat, zahradník má nutkání být činný, a tak alespoň něco pěstuje doma.

- **téma a motiv**

téma: zalévání zahrady

motivy: červenec, konev, voda, půda

- **časoprostor**

prostor: autorova zahrádka
čas: průběh jednoho (kteréhokoli) roku

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky; úryvek tvoří jeden odstavec.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, soubor fejetonů

fejeton = krátký publicistický útvar, který lehkou formou zpracovává aktuální problém

- **vypravěč**

ich-forma (vlastní zkušenosti) i er-forma (obecné rady zahrádkářům)

- **postava**

zahradník – starostlivý, pečlivý, pracovitý, zanícený

např. babička, která odmítá zahrádkářovo seno, nebo známý, který je ochotný se o zahrádku starat během dovolené, ale nikdy to neudělá správně

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: „Uf,“

- **typy promluv**

zahradníkův monolog (samomluva): „Uf, dnes jsem vytahal pětáctyřicet konví.“

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

spisovná čeština, rozvinutá slovní zásoba

dlouhá souvětí

stíraje přechodník

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

počítá konve tak jako automobilista kilometry, vydechne vlhce a úlevně, tak jako vydechne žíznivý

poutník přirovnání

zprahlá půda, horlivá prška epiteton

voda crčí a šumí onomatopoeia (zvukomalebná slova)

celá zahrádka vydechne vlhce a úlevně personifikace

červencová žízeň metafora (= vyprahlost půdy)

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. pol. 20. století – meziválečná doba

Karel Čapek (1890-1938)

- narodil se 9. ledna 1890 v Malých Svatoňovicích
- nejmladší ze tří dětí (Josef – malíř, spisovatel; Helena – autorka vzpomínkové knihy *Moji milí bratři*)
- žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik, esejista, cestovatel, psal knihy pro děti
- znal se Masarykem (*Hovory s TGM*), oficiální autor; mluvčí Hradu
- studoval gymnázium v Hradci Králové, po odhalení jím organizovaného protirakouského spolku přešel do Brna => maturoval v Praze, potom FF UK (studoval – filozofii, estetiku, dějiny výtvarného umění, germanistiku, anglistiku a bohemistiku)
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 redaktor Národních listů a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921-23 jako dramaturg a režisér
- zvolen prvním předsedou československého PEN klubu (celosvětové sdružení spisovatelů)
- v r. 1935 se oženil se spisovatelkou a herečkou Olgou Scheinpflugovou
- po abdikaci E. Beneše v roce 1938 se stal posledním symbolem první republiky
- zemřel pár měsíců před plánovaným zatčením gestapem 25. 12. 1938
- Čapek byl velice dobrým amatérským fotografem
- patřil mezi přední sběratele etnické hudby (dnes v majetku Náprstkova muzea)
- často cestoval, rád zahraničil, měl rád zvířata, sbíral LP desky

publicistická činnost

- pěstoval především fejeton, sloupek a causerii, vyšlo mnoho výborů

V zajetí slov – o frázích, *Na břehu dnů*, *Kritika slov a úsloví*

fejetyony: cestopisné *Italské listy*, *Anglické listy*, *Obrázky z Holandska*, *Cesta na sever*, *Výlet do Španěl*, a o lidech, např. *Zahradníkův rok*, *Jak se co dělá*, *Měl jsem psa a kočku*

utopická díla

dramata i romány, převratný vynález má špatné účinky na lidstvo

- katastrofy jsou varování, Čapek nevěřil technice, vždy je v kontrastu s přírodou

R. U. R.

Továrna na absolutno – román, zvláštní karburátor rozbíjí atomy a současně uvolňuje absolutno.

Absolutno mění lidi, stávají se náboženskými fanatiky a mají potřebu válčit.

Věc Makropulos – drama, na počátku je vynález zasahující do života jedné osoby, Eliny Makropulové. Příběh má počátek na přelomu 16. a 17. století v dílně alchymistů Rudolfa II. Jeden z nich nalezne prostředek prodlužující život. Elina ho užije, prodloužení života nepřináší dobrý výsledek. Nakonec si pamatuje jen to špatné, život ztrácí kouzlo, je zklamaná. Když má znovu užít tento prostředek, odmítne a umírá. Dá ho mladé dívce, ale ta si je vědoma kouzla lidského života. Celý recept spálí nad svíčkou

Krakatit – román o zneužití vynálezu. Inženýr Prokop objevil třaskavinu, která byla schopná zničit svět. Třaskavinu mu někdo ukradne a on pátrá, kdo, všichni ji chtějí jen zneužít.

Válka s mloky

noetická trilogie

Čapek se zabýval pragmatismem – filozofický směr, kritériem pravdy je užitečnost, hodnota, úspěšnost – pravdivé je to, co má praktický důsledek. -> pravda je relativní

noetický = poznávací

- práce z počátku 30. let

- 3 romány s nezávislým dějem, spojitost – možnost poznání druhého člověka

Hordubal, *Povětroň*, *Obyčejný život*

Čapek proti fašismu

- vystupoval jasně a ostře

Bílá nemoc

Matka – drama, námět od manželky Olgy, reakce na válku ve Španělsku

- matka si povídá se zemřelými muži ze své rodiny (s manželem a se 4 syny). Naživu je pouze Toni. Matka slyší v rádiu hlášení o tom, že jsou zabíjeni i děti, a sama posílá Toniho do války.

pohádky

výrazné rysy Čapkových pohádek:

- pohádkový svět není vysloveně kouzelný, bytosti jsou polidštěné
- děj se odehrává na konkrétním místě
- nevystupují v nich vysloveně zlé postavy, např. loupežníci jsou spíš dojemní
- hromadění synonym, užívání novotvarů

Devatero pohádek – a ještě jedna od Josefa Čapka jako přívazek

Dášeňka čili Život štěněte

výběr z dalších známých děl:

Ze života hmyzu – alegorické drama, hmyz má lidské vlastnosti. Sjednocujícím prvkem je tulák.

Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy – sám Čapek rozděloval povídky na noetické (objevování skutečnosti) a justiční (jak trestat?)

Hovory s T. G. Masarykem – rozhovor, který vznikl 7 let

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel humanistické demokratické literatury = demokratický proud

- meziválečná česká próza

(Na jeho tvorbu mělo velký vliv jeho filosofické a estetické vzdělání, především pragmatismus a expresionismus, dále ho velmi ovlivnila vědeckotechnická revoluce, v mnoha dílech vyjadřoval obavu, že jednou technika získá moc nad člověkem.)

demokratický proud:

Josef Čapek (1887–1945)

malíř (kubismus), básník, prozaik, dramatik

společné práce:

Krakonošova zahrada, Ze života hmyzu, Adam stvořitel

vlastní práce:

Stín kapradiny – baladická novela, dva mladíci zabili hajného, když je přistihl při pytláčení

Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky

Básně z koncentračního tábora – vzpomínání na ženu, bratra, ... život na svobodě

Karel Poláček (1892–1944)

* Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejetonista v Lidových novinách

- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi

- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou)

tvorba pro děti: *Edudant a Francimor, Bylo nás pět*

humoristické knihy: *Michelup a motocykl, Muži v ofsajdu*

Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Eduard Bass (1888–1946)

spisovatel, novinář, redaktor, herec, autor textů pro kabaret

Klapzubova jedenáctka – moderní pohádka pro mládež

Cirkus Humberto – jediný autorův román, hodnocen nejvýš

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Zahradníkův rok – fejetony jsou za sebou řazeny podle toho, co dělá zahrádkář od ledna do prosince

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Dílo je stále aktuální. Zahrádkáři mají stále stejné starosti a povinnosti.

- **pravděpodobný adresát:**

Člověk-zahrádkář. Kdo nerad zahrádkáří, ocení vtipnost knihy, ale pro zahrádkáře je kniha mnohem vhodnější.

- **určení smyslu díla:**

Zahrádkaření je vášeň a kdo ji má jako hobby, má skvělý smysl života.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Knihy vyšly v roce 1929. V tomtéž roce vyšly Povídky z jedné kapsy a Povídky z druhé kapsy.

- **tematicky podobné dílo:**

Měl jsem psa a kočku, Jak se co dělá – fejetony o dalším hobby, mazlíčcích

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Není.